

Janisch Miklós (1922-2002)

A magyar herpetológia „fenegyereke”

Nemrég kaptam a megdöbbentő hírt: életének 80. évében elhunyt Janisch Miklós, az Állatorvos-tudományi Egyetem volt tanára, parazitológus, a viperák és csörgőkígyók szerelmese, az egyetlen hivatalos „állami mérgekígyó-szakértő”, nagy vadász és legendás herpetológus. Szinte hihetetlen, hogy elment közülünk, bár az utóbbi években elhatalmasodó Alzheimer-kórja miatt már nehéz volt vele kapcsolatot tartani. Jópáran vagyunk, akik számára felejthetetlenek azok az órák, melyeket a texasi csörgőkígyók farkocsörgésétől háttérzajos, szűk egyetemi szobájában töltöttünk, ahol átható kék hullószemét ránkszegezve mesélte újra meg újra, aprólékos részletességgel borzasztó kalandjait, gyerekkoráról, vadászatairól, afrikai élményeiről, kígyós emlékeiről. Miklós bácsi (bár nem szerette, ha így „öregítettük”; nekem kikötötte, hogy Miklós bátyámnak szólítsam és tegezzem) történeteiben alig lehetett szétválasztani a tényeket az azokat fűszerező, nemritkán morbid részletektől: ahogyan édesapja (felvidéki orvoscsaládba született) a vasárnapi ebédnél a gyerekek szeme láttára életmentő lélekjelenlétével a konyhakéssel elvágta a véletlenül lenyelt darázs csipésétől fuldokló nagynéni torkát; ahogy a zempléni körorvos szívének verése a kézfejen lévő vénába maró keresztes vipera mérgeinek hatására egyre lassult, majd alvadt vérrrel telve megállt; ahogy a csörgőkígyó egyetlen támadásával szinte szíven szúrta kétcéntis mérgefogával a hozzá tápláléknak betett patkányt (ha szerencsénk volt, ezt mindjárt előben illesztéltatta is kedvenceivel); ahogy az alkonyatkor felrepülő szalonkapárt az időnyben már sokadszorra duplára lötte (ebben rekordtartó magyar bajnok volt); ahogy kirándulás közben a szemközti domboldalon korhad tuskót vett észre, s „ha én kígyó lennék, biztosan ott napoznék” felkiáltással átsétálva meg is fogta a fűkőn napozó viperát. Janisch Miklós az

a hihetetlen beleélésű, szenvedélyes természet szerető ember volt, akiről mint példaképről fiatal zoológus korunkban mindannyian álmodtunk; amilyenek szerettünk volna lenni: úgy érteni, ismeri és élvezni a Természet pillanatait, ahogyan ő tette. Szobája tele volt izgató emlékekkel: vaddisznóbőr és őztrófeák a falon, csörgőkígyó-terráriumok a másik oldalon, összeszáradt puffogóvipera-fej, kipreparált óriáskígyóbőr, hatalmas, saját készítésű kartonpapír-modell a mérgekígyó marásmechanizmusáról, és könyvek, fotóalbumok, idegen, egzotikus tájakról, de mindenekelőtt hullókról, kígyókról, viperákról. Szeretett mesélni, örömmel osztotta meg tudását mindenkivel, hallgatóival, de akárki látogatóval is. Tudásának, segítőkészségének országos híre volt (ezért érdemelhetette ki az „állami mérgekígyó-szakértő” címet is, még az „átkosban”), s ugyanolyan lelkesedéssel magyarázta a hullók biológiáját a kalciumhiányos, dagadt szemű teknőset sirató gyerekeknek, mint a magát herpetológusnak kikepezni akaró egyetemi diáknak. Filmeknek („Viperák”, kétszer is), ismeretterjesztő könyveknek (Búvár Zsebkönyvek: „Kígyók, békák”, 1976, Egzotikus hullók”, 1987, „Mérgek állatok”, 1991) volt szerzője, számtalan szakkör, előadás, népszerűsítő műsor résztvevője, nemcsak a hullókról, de tulajdonképpeni kutatási területének, a parazitológiának, az elősködőknek (főként a kullancsoknak) a témaköréből is.

Janisch Miklós volt az, aki először az országban akarva-akaratlanul maga köré gyűjtötte a „leendő herpetológusokat”. Szakköröszerűséget, rendszeres foglalkozásokat, előadást tartott nekünk, és mindehhez helyszínt adott az Állatorvos-tudományi Egyetem Állattani és Parazitológiai Tanszékének Landler Jenő (ma István) utcai, két évszázados épületében. Ez a hely a herpetológus fiatalok mekkája lett: bármikor, késő estig betehettük a lábunkat, a kis szoba ablakában

kívülről látható fény hívására a hátsó lépcsőházban felosonva, és bizton remélhettük, hogy csemetésünkre az ő szállfegyenes tartású, fehér köpenyes alakja nyit majd ajtót, azonnali barátsággal betessékelve minket a szobába, hogy legújabb élményeinkről eszmét cserélhessünk. Mindig úgy nézett ki, mintha skatulyából húzták volna elő: rövidre vágott haja, szakálla ápolt, inge vasalt, nyakkendője szoros, zakója, köpenye makulatlan volt.

Nem is tudom, hogyan kerültem vele először kapcsolatba. Nyilván diákként én is előadásainak rajongója voltam; de később a szakmában találkoztam már munkatársként üdvözölhettük egymást. Első közös tervünk egy kígyófarm megvalósítása lett: régi álma volt, hogy a kígyóméreg gyógyászati felhasználását Magyarországon is alkalmazzák. Igazi lendületet ez akkor vett, amikor egy kenyai vagy tanzániai kígyófarm megépítésére nyílt esély; ő megtervezte az épületeket, beszervezte a közreműködőket, évekre kimehettünk volna Afrikába. Csak a tőke hiányzott, de az folyamatosan; egyikünk sem sajnálta tőle, amikor a kígyófarm tervével végre terepszemlére legalább ő kijutott Tanzániába, sajnos csak egyszer, mert a folytatás megint csödbe ment. Aztán jött a nagybörzsönyi kígyófarm, amelyhez Miklós megint minden tudását beleadta; a kudarc, a skandalum (csempészett állatok, stb.) már nem az ő hibája volt. Menthetetlen idealista volt, mindenkiben bízott, mindenkinek hitt, és gyermekie lelkesedéssel, őszinteséggel próbált segíteni bárkinek.

Rengeteg legenda keringett és kering ma is a hazai viperás kutatásairól, ismereteiről, neadj’ isten a „kártételről”, amit szenvedélyes gyűjtéseivel okozott. Egy biztos, Janisch Miklós nélkül senki, de senki az égvilágon nem fordult volna a hazai viperák megismerése felé; és nélküle egyszerűen teljes sötétségben tapogatóztunk volna, hol, mikor, mekkora állományok éltek, élhettek. Tény, hogy ő még más szemlélettel, nem a mai „in situ” természetvédelem (gyakran persze a konkrét tennivalók elnapolása mögé

Janisch Miklós 1985-ben a Hanságban,
rákosi viperával a kezében

bűjő) ideájával közelített kedvenc mérgekígyóihoz, de ő volt az az utolsó herpetológus, aki saját személyes tapasztalataival gyarapíthatta a viperák állománycsökkenéséről alkotott elképzeléseinket. Ő volt az, aki újra felfedezte 1978-ban a Hanságban a lecsapolási munkák következtében kipszítottnak hitt rákosi viperát („érezem, hogy azon az árvalányhajas dombon ott kell lennie”); neki köszönhetjük a „szanktuáriumot”: az ő elbeszélései alapján képzelhettük el magunknak az őcsai „viperetum” hihetetlen egyedsűrűségét; ő vezetett ki minket a 80-as évek első felében sorra eltűnő, beéppülő, Budapest környéki hajdani rákosivipera-élőhelyekre Káposztásmegyeren, Fóton. Elképesztő érzéke volt a kígyókhöz terepen is, nem egyszer tapasztalhattam közös útjainkon, hogy mi csoda beleéléssel tudta, hogy a vipera mikor és hol jön elő, hogyan viselkedik, hogyan lehet rábukkanni. Ezt csak az tudja értékelni, aki próbált már vadon élő kígyót fogni, próbálta leküzdeni az állat óvatosságát, szél- és időjárás-érzékenységet, lépteink árulkodó döngését.

Janisch Miklóst élmény volt ismerni. Vele talán az utolsó legendás magyar hüllőkutató-zoológus ment el, aki még emlékeztetett állatvilágunk sokszínű érintettségére, aki nem kutatási objektumnak, védendő áldozatnak, anyagi forrásnak, hanem társnak, vetélytársnak tekintette a kígyókat, aki szenvedélyesen szerette átadni tudását, tapasztalatát a fiataloknak. Utolsó élményem vele kapcsolatban az, ahogy Úllői úti lakása féle lépdel makulátlan zöld vadászruhájában, gyors, térélelő járásával, előre, a

messzeségbe szegezett, jéghideg kígyótekintetével. Isten veled, Miklós bátyám, találkozunk egy örök zombékos viperás vadászmezőn!

Korsós Zoltán

Elment a Kígyós Ember

Harminkét éve egy szeptemberi napon – akkor nagyon fiatalként – bekopogtattam az Állatorvostudományi Egyetem egyik szobájába. Az ajtón Janisch Miklós neve állt. Hófehér köpenyben, akkor már ősz hajjal, szálanként nyírt szakállal kedvesen beinvitált a fotókról már ismert tudós. Kezében éppen egy laposfogót tartott, ugyanis megszökött a macskakígyó, félrenyomta a terrárium üvegoldalát, ezt kellett megjavítani. A munka befejeztével alaposan kikérdezett: milyen állatokat tartok, melyek szaporodtak, hova járok gyűjteni, mit etetek az állataimmal stb. A válaszokat egy hatalmas füzetbe, dátummal ellátva írta. Mindenkiről lejegyzett néhány sort, így ha valaki elolvassa e sorokat, valóságos herpetológiai történelemlékvív táruháza elé. Engedélyezett látogatásaim ezután rendszeresen, hetente ismétlődtek meg. Néhányszor megtölthettem homokkal a viperás terráriumot, majd tetejét az általa gyűjtött mohaszőnyeggel takartam. Minden egyes lapocskának megmutatta a pontos helyét. Akkoriban csak nagyon kevesen foglalkoztunk ter-

rarizálással, kevesen tartottunk otthon kígyókat. Mindösszesen két hely kínálkozott a szakmai „továbbképzésre”. Az egyik az Állatkert Terrárium, a másik Janisch Miklós szobája. Néhányan itt lettünk általa a kígyók szerelmes elkötelezettjei. Kevesen tudtak olyan lelkesedéssel, szeretettel mesélni az állatokról, mint Ő. A Pálmaházban létezett egy mérgekígyós oldal. Ide havonta kijárt kobrákat, csörgőkígyókat fejni. Óriási élmény volt, amikor elkísérhettem, sőt a fejés alatt kezébe adhattam a kellékeket. Később lelkesedéssel hallgattam a mérgekígyófarm hazai kivitelezéséről szóló beszámolókat. Alig vártam,

hogy Kanadából hazatérve elmesélje a csörgőkígyók hazájában történt gyűjtéseket. Szobájában néhány hatalmas terráriumot építtetett a csörgőkígyóknak. Az etetéseket, bevallom kicsit teátrálisan szervezte. Meghívott néhány vendéget, a részükre kikészített székeket gondosan a terrárium köré helyezte, és miközben az állatok ettek, folyamatosan beszélt a kígyókról. Az előadást néhány vadásztörténettel is tarkította. Szemvedélyes és nagy tudású vadász is volt. Fiatalokat megszegyentető sebességgel haladt a terepen, vagy mászott fára. Szarvasbögés idején a mindennapi munka után rohant a Pílisbe, majd sötétben tért haza. De másnap korán reggel már az egyetemen volt hófehér köpenyében, példásan megkött nyakkendőjével. Később munkám miatt nem találkoztunk sokat. Egy keresztesvipera-gyűjtés alkalmával futottunk össze ismét. Megnézte a zsákmányunkat, elmesélte, hogy ezt a kígyót mikor és hol látta. A viperákat szinte egyenként ismerte, pontosan tudta, hogy melyik példány merre mozog. Egyike volt azon keveseknek, akik még a terepen mennyiségét láthattak és gyűjthettek. Hiszen nem volt ritka az egy délelőtt során összefogott több tucat rákosi vipera sem! Ha terepre ment, a helybeliek csak Kígyós Embernek hívták.

Elkötelezett természetszeretete, az állatok iránti tisztelete, felkészültsége mindannyiunk számára példa a jövőre. A kígyók varázslója most egy távoli vidék ösvényén cserkészik, hátrafordulva röpké búcsút intve halad tovább.

Fehér Tamás